

Kertész Gyula (1935–2002), a helyismereti bibliográfus

KÉGLI Ferenc

Az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezetének „A közösségi emlékezet terei” című Országos Konferenciáján (Szeged, 2019. augusztus 1.) elhangzott előadás szerkesztett változata.

Az előadás Prezi-linkje: <https://prezi.com/2mtfqmslfqbh/dr-kertes-z-gyula/>

A Power Point változat: <https://www.slideshare.net/csmke/hks-25>

25 évvel ezelőtt Vácott, 1994. július 27–29-én tartották meg a helytörténész könyvtárosok első országos tanácskozását. A konferencia első estjén alakult meg a Magyar Könyvtárosok Egyesülete keretén belül a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete.

A 61 alapító tag között ott találjuk Kertész Gyulát is, aki *A kurrens helyismereti repertorizálás helyzete és perspektívái* címmel tartott előadást. A konferenciakötetben is közzétett tanulmány a főváros és 19 megye kurrens helyismereti-helytörténeti bibliográfiáinak, adatbázisainak feltérképezését, táblázatba foglalását, főbb ismérveiknek indexelését, rövid értelmezését, értékelését tartalmazza.

Dr. Kertész Gyula, főiskolai docens, könyvtári osztályvezető, egyetemi doktor, a Bihar megyei Magyarhomorogon született 1935. április 12-én és Budakalászon hunyt el 2002. november 8-án.

Szakmai pályájának állomásai: a derecskei járási könyvtár vezetése, a debreceni megyei könyvtár módszertani csoportjában munkatárs; a debreceni tanítóképző főiskolán a népművelő-könyvtáros szak tanára. Budapesten, az Állami Gorkij Könyvtárban (ma neve Országos Idegennyelvű Könyvtár) az igazgató általános helyettese, főosztályvezető. Az Országos Széchényi Könyvtár Retrospektív bibliográfiai osztályának kezdetben főmunkatársa, majd nyugdíjba meneteléig osztályvezetője.

Életútjáról, szakmai tevékenységéről teljes képet kaphatnak egykori tanítványa, *Praznovszky Mihály* által írt életrajzi áttekintésből (a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület honlapjáról elérhető), *Bényei Miklós* szakmai tanulmányából a Könyvtári Figyelőben, illetve az általam írt nekrológból, amelyet a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros közölt. E megem-

lékezések szövegét is felhasználva a továbbiakban felvillantok néhány jellemző momentumot Kertész Gyulának a helyismereti bibliográfia területén végzett munkásságáról.

A múlt század hetvenes éveinek elején a könyvtári szakemberek, illetve intézményesen a Könyvtartudományi és Módszertani Központ (röviden a KMK) szükségesnek tartották volna a helyismereti kutatók kézikönyvének elkészítését. A kiadványtervezet harmadik fejezete, a részletes bibliográfiai kalauz, Kertész Gyula tervezete alapján állt össze, amely a primer szakirodalomhoz elvezető bibliográfiákat, repertóriumokat, a publikált kézirat-katalógusokat és levéltári jegyzékeket, a szintetizáló-összefoglaló és adattár jellegű kiadványokat feltáró, egyedileg vagy csoportosan annotált, rövidített leírásokat tartalmazó kutatási segédlet nagy ívű koncepcióját vázolta föl. A KMK a bibliográfiai munkálatok irányítására őt kérte föl, 1973-ban formálisan is a Debreceni Tanítóképző Intézetbe telepítve a feladatot. Főként debreceni bibliográfusok és néhány tehetséges hallgatója közreműködésével az előkészítés és az anyaggyűjtés megindult, de a kézikönyv szervezőjének a KMK-ból való távozása miatt a vállalkozás eredeti mivoltában nem valósulhatott meg.

Már egy évtizede tanította a hallgatókat, amikor 1975-ben megjelent az általa szerkesztett *Könyvtári tájékoztatás* című jegyzetsorozat első kötete, *Általános tájékoztatás* címmel. Ebben foglalta először írásba – máig időszerű és hiteles módon –, hogy miként vélekedett általában a bibliográfia szerepéről, helyéről, rendszeréről. E tíz kiadást megért jegyzetben az *Általános topobibliográfiák* (azaz a helyi kiadványok és a helyre vonatkozó művek együttese) fejezetében foglalkozik az országos és táji (illetve megyei hatókörű) általános helyismereti bibliográfiák főbb műfajaival, valamint a megyei sajtóbibliográfiákkal. 1977-ben jelent meg *A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája* című munkája, amely az egyedi repertóriumok nemzeti másodfokú bibliográfiájának megalapozása, s célja a könyvtári tájékoztatás elősegítése és hozzájárulás a műfaj történeti, elméleti, módszertani szintéziséhez. A teljességre törekvő kutatást ezután is folytatta, és 1990-re elkészült a jegyzék bővített, átdolgozott változata, amely immár 838 tételt számlált, és *A magyar időségi kiadványok egyedi repertóriumai* címet, *Annotált bibliográfia* alcímet kapta. A mintaszerűen precíz használati útmutató akár tankönyvi lecke is lehetne, akárcsak a forrás- és rövidítésjegyzék, a bibliográfiai leírás, a részletes annotálás és a mutató, amelyben megtalál-

hatók a helyismereti vonatkozású repertorizált hírlapok és folyóiratok tételszámai is.

A bibliográfiák készítésének elméleti és módszertani kérdései című 1978-as tanulmányában előbb felsorolja, magyarázza a bibliográfiákra érvényes követelményeket: társadalmi hasznosság, tervszerűség, megbízhatóság (válogatásban, pontosságban, értékelésben) és egységesség; a két utóbbi fő biztosítékeként említi az autopszián alapuló munkamódszert. Azután a munkafolyamat menetében halad előre, és igen aprólékosan tárgyalja az egyes teendőket: felkészülés, anyaggyűjtés, feldolgozás, szerkesztés, mutatók összeállítása. Az elmélet talaján áll, de figyelembe veszi a gyakorlati tapasztalatokat. Felvillantja az alternatív lehetőségeket is, biztat a kísérletezésre. Ugyanakkor elutasítja, bírálja az eleve helytelen megoldásokat: pl. a felületes szelekciót, a túlírt annotációkat, az erőltetett vagy mereven mechanikus elrendezést.

Több mint százötven címjegyzék tüzetes elemzését elvégezve *A falu- és városbibliográfiák szerkesztésének módszertani kérdései* címmel publikált 1983-ban egy igen részletes, mélyre hatoló, didaktikailag is kitűnően hasznosítható elvi-gyakorlati összegzést. Foglalkozik a bibliográfia készítésének céljával és indítékaival, a település kiválasztásával, a szükséges személyi tárgyi feltételekkel, a munka tervezésével és menetével.

A tájbibliográfia, a tájismereti bibliográfia, a helyi bibliográfia, a helyismereti bibliográfia, illetve a helyismeret – helytörténet – honismeret fogalmi elméleti-terminológiai kérdéseit tisztázta az 1983-ban kiadott, Kovács Máté emlékkönyvben közzétett *A regionális bibliográfia néhány elméleti-terminológiai kérdése* című tanulmányában.

1985-től közreműködött a két világháború közötti *Magyar könyvészet* III. kötetének szerkesztésében, a tankönyveket tartalmazó III/a kötet megvalósítását ő kezdeményezte, s szerkesztője volt a IV. és az V. kötetnek. A helyismereti munkatársak pedig gondolom, már mindenhol kigyűjtötték az összesen hét kötet Beütürendes mutatójának CD lemezéről a gyűjtőkörükbe tartozó településre/településekre, intézményekre és személyekre vonatkozó információkat.

A könyvészet szerkesztése mellett továbbra is aktívan részt vett a szakmai közéletben: a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottságának tagja, recenziók írója, előadások tartója.

Az Alföldi Tudományos Intézet 1993-ban Kertész Gyulát kérte fel az Alföld bibliográfia koncepciójának kidolgozására. A tizenöt oldalas, *Az Alföld bibliográfiai kalauzának tervezete* című összeállítás

szerint a kalauz bevezető része a tárgykör alapvető forrásait, kézi- és segédkönyveit, monográfiáit és periodikus irodalmát ismertetné. A tervezet pontosan körülhatárolja az Alföld tájféldrajzi és közigazgatási felosztását, felsorolja a szóba jöhető tudományágakat és szakterületeket, a lehetséges kiadványtípusokat, kijelöli a gyűjtőkör határait, foglalkozik a szerkezeti tagolás, a bibliográfiai leírás és a mutatók kérdéseivel. Kétféle megjelenési formát ajánl: a nyomdai, illetve az elektronikus publikációt.

A korábban említett helyismereti kalauz 70-es évekbeli tervéből nőtt ki a KSH kiadásában, 2000-ben napvilágot látott *Magyar helységnévtárak, helynévlexikonok és szótárak* című, *Történeti tipológiai áttekintés* alcímű bibliográfiai kalauza, amelyet már nyugdíjasként fejezett be. E segédlet pótolhatatlan a helyismereti-helytörténeti, más megközelítésben a földrajzi, statisztikai, közigazgatási tájékoztatásban. Kertész Gyula nem helyi bibliográfiákat szerkesztett, hanem a helyismereti bibliográfiák elméletének és módszertanának megalapozója, tanítója, illetve munkásságával gyakorlatban is alkalmazója volt. 1994-ben megkapta a könyvtárosoknak adományozható akkor legmagasabb állami kitüntetését, a Szinnyei József-díjat, a rákövetkező évben pedig az OSZK Széchényi Ferenc-emlékérem kitüntetésében részesült, amelyet minden évben egy dolgozó kaphat a könyvtárban életpálya jelleggel eltöltött hosszú szolgálati idő, kimagasló munkateljesítmény, illetve jelentős tudományos tevékenység elismeréseként. Még a helyismereti bibliográfiai kalauz félbe maradt történetének kezdeti szakaszára vezethető vissza az életrajzi források számbavételére és rendszerezésé-

re irányuló szándéka. Az akkor megkezdett gyűjtés anyagának folytatására nyugdíjba vonulása után már nem volt ideje. Gyűjtését folytatva, kiegészítve készítettem el az *Életrajzi források a helyismereti tájékoztatáshoz* c. annotált bibliográfiát Kertész Gyula emlékének ajánlva.

A magyar időszerinti kiadványok egyedi repertórium címmel annotált bibliográfiájának anyaggyűjtését Kertész Gyula 1986. december 31-ével zárta le. Az ő munkáját folytatta Borsos Attila, az OSZK munkatársa, *A magyar időszerinti kiadványok repertóriumai II.* című, 2008-ban megjelent kiadvánnyal, amelyben feldolgozta az 1986 óta eltelt húsz év anyagát, továbbá tartalmazza a Kertész Gyula gyűjtőkörébe nem tartozott közös repertóriumokat is. Borsos Attila ezt követően is folytatta a repertóriumok bibliográfiai gyűjtését, s az egész, 2104 tételes anyag *Időszerinti kiadványok repertóriumai* címmel 2019 februárjában került be a Magyar Elektronikus Könyvtárba.

Az egykori tanítvány, Praznovszky Mihály kezdeményezésére – aki akkor a veszprémi könyvtár igazgatója volt – a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete a Bibliográfiai Szekcióval közösen díjat alapított *Kertész Gyula-emlékérem* néven, amely évente egy, arra legérdemesebb személynek adományozható. Elsőként *Bényei Miklós* kapta meg 2005-ben, 2019-ben pedig *Gulyás Erzsébet*, akinek e helyről is gratulálok. Kertész Gyula bibliográfiai, különösen helyismereti bibliográfiai munkássága, legyen szó akár az elméleti-módszertani, akár a gyakorlati eredményekről, követhető és követendő mintát adott és ad mindannyiunknak.

Beérkezett: 2019. szeptember 27.

Muzeális könyvkincsek online

Az OSZK-ban 2019. október 31-én mutatták be az Országos Könyvtári Platform (OKP) részeként a muzeális könyvtári dokumentumok (MKD Ny) megújult nyilvántartó rendszerét.

A platform fejlesztései közül elsőként bemutatkozó nyilvántartó rendszer segítségével Magyarország teljes muzeális könyvállománya válik rögzíthetővé és hozzáférhetővé.

A bemutató keretében Lendvay Miklós informatikai igazgató (OSZK) adott tájékoztatást az OKP fejlesztésekről, majd Mészáros László (HerMész Soft Kft.) ismertette az OKP fejlesztések során alkalmazott alapelveket, Seres Péter pedig az OKP komponenseit és moduljait. Végül Farkas Gábor Farkas irodavezető az OSZK MKD Ny Iroda munkáiról, a megőrzési, nyilvántartási és szolgáltatáshoz kapcsolódó tennivalókról számolt be.

Forrás: OSZK honlap, 2019. október 31.